ASIANTUNTIJALAUSUNTO 29.10.2018

Merja Lähdesmäki (vanhempi tutkija) ja Timo Suutari (projektipäällikkö)
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti

Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle

O 10/2017 vp, Kotouttamisen toimivuus

”*Miten arvioitte maahanmuuttajien kotouttamisen toimivuuden onnistumista maaseutualueilla tähän mennessä, minkälaisena voimavarana näette kotoutuvat maahanmuuttajat maaseudun yritysten sekä maaseutuelinkeinojen kehittymisen kannalta sekä mitä hyviksi havaittuja käytäntöjä sekä toisaalta kehittämiskohteita maahanmuuttajien kotouttamisessa maaseutualueilla on havaittavissa*.”

Tässä lausunnossa arvioimme maahanmuuttajien kotouttamisen toimivuutta maaseudulla toimivien yritysten näkökulmasta. Lausunto perustuu Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittaman hankkeen (Yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti kestävä tulevaisuuden työelämä) osatutkimukseen (mm. Suutari, Lämsä, Lähdesmäki & Mattila 2016).

Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategia painottaa työllisyyskysymyksiä ja syrjimättömyyttä. Strategian keskeinen tavoite on, että Suomeen tulijat voisivat hyödyntää monipuolisesti osaamistaan ja kiinnittyä yhteiskuntaan. Nimenomaan työmarkkina-asema on merkittävä maahanmuuttajien yhteiskuntaan integroitumista määrittävä tekijä, eikä kiinnittymisestä tai kotoutumisesta voida aidosti puhua, ellei henkilöllä ole työllistymismahdollisuuksia (mm. Valtonen 1999; Forsander 2000; Forsander & Ekholm 2001; Sisäministeriö 2013).

Maaseudulla on monipuolista yritystoimintaa. Maaseudulla toimivien yritysten toimintamahdollisuuksien ja uudistumisen kannalta on tärkeää, että paikalliset työmarkkinat ovat toimivia ja että työikäisen väestön vähenemiseen kyetään vastaamaan. Maaseudulla toimivien yritysten näkökulmasta työvoiman saatavuuteen vaikuttavat erityisesti tiettyjen toimialojen ja työtehtävien vähäinen vetovoima (työtehtävien luonne ja palkkaus) sekä yrityksen sijaintipaikka (työvoiman heikko saatavuus tai toisaalta paikallinen kilpailu työvoimasta). Nämä heijastuvat siihen, että esimerkiksi yrittäjän käsitys työssäkäyntialueesta ja työvoiman tarjonnasta saattaa erota viranomaisten käsityksistä.

Monelle maaseudulla toimivalle yritykselle maahanmuuttajien tarjoama työvoimapotentiaali onkin erittäin merkittävää yritystoiminnan jatkuvuuden kannalta. Suurin osa Suomen maahanmuuttajataustaisesta työvoimasta kuitenkin asuu ja työskentelee suurissa kaupungeissa. Kaupunkeihin ja etenkin pääkaupunkiseudulle keskittyvät maahanmuuttajat eivät pysty turvaamaan maaseudun työvoiman saatavuutta, elleivät maaseudulla toimivat yritykset ja maaseutukunnat kykene houkuttelemaan ja integroimaan maahanmuuttajia osaksi maaseudun paikallisyhteisöjä. Maaseudun yritysten kannalta kyse on tärkeästä asiasta.

Maahanmuuttajien työllistymiseen liittyvä keskustelu kaipaa maaseudun yrittäjien näkökulmaa. Tämä on tarpeen etenkin siksi, että se miten yrittäjät arvioivat maahanmuuttajia työvoimana ja käytännössä toimivat maahanmuuttajien työllistäjinä, vaikuttaa merkittävästi maahanmuuttajien kiinnittymiseen osaksi paikallisyhteisöjä ja yhteiskuntaa.

Maaseudun yritykset ovat monin tavoin juurtuneita ja kiinnittyneitä toimintaympäristöönsä ja siksi yhteistyösuhteiden hoitaminen paikallisten sidosryhmien (esim. asiakkaat, työntekijät, tavarantoimittajat) kanssa on tärkeää. Yritykseen kohdistuu odotuksia, joihin sen tulee vastata voidakseen ansaita paikkansa toimintaympäristössä. Koska etenkin maaseudun pienet ja keskisuuret yritykset ovat perinteisesti palkanneet paikallisyhteisöön kuuluvia työntekijöitä, on maahanmuuttajien rekrytointi päätös, joka tulee argumentoida paikallisille sidosryhmille siten, ettei yrityksen sosiaalinen legitimiteetti vaarannu. Sidosryhmien tulee hyväksyä yrityksen käyttämät perustelut ja niiden tulee sopia toimintaympäristöön.

Tutkimuksemme mukaan yritykset perustelevat maahanmuuttajien rekrytointia korostamalla erityisesti ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden pehmeitä työelämätaitoja, kuten hyvää työasennetta ja joustavuutta. Samalla tuodaan esiin, että kantasuomalaisten kiinnostus tiettyjä matalapalkkaisia ja suorittavia työtehtäviä kohtaan on vähentynyt. Kotoutumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen näkökulmasta tällainen argumentointi mahdollistaa myös heikommin suomea puhuvien maahanmuuttajien pääsyn työelämään. Toisaalta uhkana on, että maahanmuuttajatyövoiman osaamispotentiaali jää vähälle huomiolle ja yrittäjät tulevat ylläpitäneeksi maanahanmuuttajien heikkoa työmarkkina-asemaa.

On tärkeää huomata, että yrityksen yhteiskuntavastuuta ei suoraan käytetä maahanmuuttajatyövoiman rekrytoinnin oikeuttamisessa. Yritykset näkevät, että heidän roolinsa rajoittuu ensi sijassa työllistämiseen, vaikka yritykset kuitenkin tulevat avustaneeksi maahanmuuttajataustaisia työntekijöitään yhteiskuntaan integroitumisessa. On syytä olettaa, että yrityksissä ei olla laajalti valmiita kantamaan nykyistä suurempaa vastuuta maahanmuuttajien kotouttamisessa, vaikka yksittäisiä poikkeuksia löytyykin.

Maahanmuuttajien työllistäminen on haaste monelle pienelle yritykselle. Yrittäjät eivät välttämättä tiedä, millaisia velvollisuuksia maahanmuuttajien ja erityisesti EU-alueen ulkopuolelta tulevien henkilöiden rekrytointiin liittyy ja kenen puoleen rekrytointiprosessin ongelmatilanteissa tulisi kääntyä. Maahanmuuttajien työllistymistä tukevien palvelujärjestelmien ja -rakenteiden toimivuutta tulisikin parantaa vastaamaan entistä paremmin maaseudulla toimivien yritysten tarpeita. Erityisen tärkeää on kehittää yhteistyötä ja verkostoja alan toimijoiden kesken. Maahanmuuttajien työllistämiseen ja kotouttamiseen liittyvien palveluiden saatavuus on turvattava myös maaseudulla. Siksi digitalisaation mahdollisuudet on huomioitava palveluiden tasapuolisen saatavuuden turvaamisessa.

Lausunnossa käytetyt lähteet:

Forsander, A. (2000). Työvoiman tarve ja maahanmuuttopolitiikka – onko maahanmuuttajien osaaminen vastaus työvoiman kysyntään? Teoksessa Marja-Liisa Trux (toim.): Aukeavat ovet – kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä. WSOY, Juva, s. 143–202.

Forsander, A. & Ekholm, E. 2001. Maahanmuuttajat ja työ. Teoksessa Forsander Annika, Elina Ekholm, Petri Hautanimi et al.(toim): Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Palmenia-kustannus, HY, Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.

Sisäministeriö (2013). Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020-strategiasta. http://www.intermin.fi/download/51686_Maahanmuuton_tulevaisuus_2020_LOW-res_FINNISH.pdf?5d7d3b9fd601d188

Suutari, T., Lämsä, A-M., Lähdesmäki, M. & Mattila, M. (2016). Maahnmuuttajat työvoimana maaseudun yrityksissä. Yrityksen yhteiskuntavastuun näkökulma. Ruralia-instituutti, raportteja 161. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/229438

Valtonen, K. (1999): Pakolaisten kotoutuminen Suomeen 1990-luvulla. Työministeriö, Helsinki.